

וכן במשפחת הנשיאים — רבן גמליאל הזקן ורבי שמעון בנו ורבן גמליאל (דיבנה) וכו'. וכן רבי יהודה נשיאה נכדו של רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה.
ובסוכה (כ: מצינו שלרבי יהושע (בן חנניה) היה לו בן אח ושמו חנניה — כשם זקנו.

(ע"ב) 'אמר ליה: מהו לאמטויי בהדן? אמר ליה: זיל, לא עדיף מדידך' — ודוקא בכגון זה שעלול היין להחמיץ אם יניחנו במקומו לזמן ממושך, אבל בלאו הכי אין להתיר לו, שאף על פי שהוא מוכן ליטול סיכון ביין שלו, אינו רשאי בשל אחרים. (עפ"י ר"ן)
[ובממון יתומים חובת הוזהרות מרובה יותר מבשאר ממון אחרים, שבממון אחרים שנינו (אבות ב,יב) 'הי ממון חברך חביב עליך כשלך', ואילו בממון יתומים כתב הרמב"ם ז"ל (דעות ו,י): 'חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשו שפלה למאד ורוחם נמוכה אעפ"י שהן בעלי ממון... והיאך נוהגין עמהן, לא ידבר אליהם אלא רכות ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו. כל המקניטן או מכעיסן או הכאיב להן או רדה בהן או אבד ממוןן הרי זה עובר ב'לא תעשה', וכל שכן המכה אותם או המקללן. ולא זו אע"פ שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה וחרה אפי' והרגתי אתכם בחרב...'. וכבר הראו מקורו בברכות יח: בהנהגת אבוא דשמואל].

— 'וכן ראוי לעשות לכל מי שיש בידו ממון יתומים, שיעשה במאמר בית דין ולא שיאמר מדעת עצמו אעשה כמו בשלי, כי לא יצא בזה ידי חובתו להפטר מן האונס'. (לשון הרא"ש)

'הממאנת השניה והאילונית... ולא פירות' — רש"י מפרש: דין פירות והיינו פרקונה שתקנו חכמים תחת פירות. [ופירשו התוס' (קא. ד"ה אילימא), כגון שנשבית ולוותרה ופדתה את עצמה ואחר כך מיאנה [שבאופן זה אין לה מזונות, כדלהלן ק]. אבל אם מיאנה קודם שנשביתה או בעודה בשביה, פשוט שאינו חייב לפדותה, שאפילו באלמנה אין חיוב בכגון זה, כשנשבית בחיי בעלה ומת, אין יורשים חייבים לפדותה].

והרי"ף פירש על פי הירושלמי 'ולא פירות' — שאינה יכולה להוציא ממנו פירות שאכל. והתוס' (שם) פירשו, אפילו הפירות עדין נמצאים בעינם פטור, [שאם כבר אכלם, הלא פטור בממאנת גם אם אכל מן הקרן שלא כדין, ולא דוקא 'פירות'].

ובאיילונית, אף על פי שמקח טעות הוא, פטור מליתן לה הפירות שאכל, מפני שמחלה לו על הפירות בכך שראתה אותו אוכל פירות ושתקה. ואף אם נאמר שמחילה בטעות אינה מחילה — כאן מחילתה מחילה, כי נוח לה שיצא עליה שם אישות, כלומר שיחשיבוה כאשתו.

'רב תני, קטנה יוצאה בגט אין לה כתובה' — ואפילו לדברי רבי מאיר שאסור לשהות עם אשתו ללא כתובה, נראה שבקטנה לא חששו בזה. (אילת השחר)

דף קא

'ואי דליתנהו, אידי ואידי לא שקלא' — רש"י פירש (וכן נקטו התוס'): אפילו נכסי מלוג שבלאם בלא רשות [שהרי רב כהנא נקט שהגלימה היא קרן ולא פירות], אינו חייב לה, שיכול לומר אין לי להחזירם עד שאגרשנה, שמא תמות בחיי ואירשנה.
והר"ן כתב שזהו דבר תימה גדול, הלא הוציאם שלא ברשות והיאך יכול לומר שלא יחזירם. ולפיכך

פירש שזה שאמרו 'אידי ואידי לא שקלה' היינו משום שסמכו בגמרא על דברי רב נחמן (דלעיל עט) שגלימה הרי היא כפירות, לכך הבלאות שאינם קיימים פטור, שהרי אכל ברשות. [ולפי זה סובר בעל הגמרא שרב כהנא אינו חולק על רב נחמן שגלימה היא קרן, ודלא כסברת רב שימי בר אשי שבסמוך. ועל זה סמכו הרי"ף והרמב"ם שפסקו כרב נחמן אעפ"י שהביאו דברי רב כהנא להלכה].

'נשים שאמרו חכמים אין להן כתובה... תוספת יש להן, נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה... אין להן תוספת' — אין הדבר תלוי בלשון שנקטו חכמים אלא לפי הענין; נשים שמתחילת נשואיהן לא היו ראויות לכתובה, אם מפני איסורן או מפני טעות כאותן השנויים במשנה — יש להן תוספת, אבל נשים שמפני מעשהיהן הפסידו כתובתן, כגון עוברת על דת או נמצאו עליה מומין ונדירים [שהיתה צריכה להודיעו מתחילה על כך, משא"כ איילונית שאינה יודעת בדבר. וכן אשה האסורה, לא היה מוטל עליה לגלות לו מתחילה, שסברה אפשר שיערב עליו המקח ואעפ"י שיש איסור בדבר] — אפילו תוספת אין להן. ומה שאמרנו 'יש להם תוספת' היינו דוקא כשמוציאה הוא, אבל אם היא רוצה לצאת אין לה תוספת. וכן הדין בשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ורוצה לצאת, ובאה מחמת טענה שרוצה 'חוטרא לידה' — אין לה תוספת כיון שהיא רוצה לצאת ממנו. (עפ"י ר"ן)

פרק שנים עשר — 'הנושא את האשה'

'לא יאמר הראשון: לכשתבוא אצלי אזונה... מתו — בנותיהן ניוונות.... הפקחים היו כותבים...' — לכאורה היה ניתן ללמוד מכאן, שהפוסק מזונות או סיוע אחר לבנו ולכלתו למשך תקופה מסוימת, ומת בנו לאחר הנישואין, חייב ליתן לכלתו, כשם שכאן חייב לזון את הבת גם כאשר האם מתה. ויש לחלק: שם אומדים אנו דעתו של אב שלא פסק אלא לטובת בנו, והרי בנו חייב במזונות אשתו, וקיבל עליו האב לפרוע חיובו, אבל כאן, אין האם חייבת לזון את בתה, אלא משום חובת האם פסק לזון את בתה. ועוד, הרי כאן יש נישואין לאם ביודעה שהאב יזון את בתה לאחר מותה, ועשיית נישואין זו כלולה בהתחייבותו, משא"כ כאן. ולסברא זו האחרונה, יש לומר שאף הפוסק מעות לבתו וחתנו, ומתה בתו, פטור לתתם לחתנו. (אור שמח הלכות מכירה יא, יז. דלא כט"ז שהשווה בין הנדונים)

'דאמר לו: חייב אני לך מנה בשטר' — שיטת הרי"ף ורבנו תם (מובא בתד"ה כתנאי ובחז"מ מ), דלא כרש"י, שמדובר כאן ב'שטר התחייבות' — שלא היה לו חוב קודם, ומחייב עצמו בשטר ומוסרו לחבירו, ואף על פי שמטלטלין אינם נקנים בשטר, סובר רבי יוחנן שהואיל וטרח לכתוב שטר — גמר ומשעבד עצמו. 'שהרי אפילו באמירה בעלמא יש דברים שנקנים, כדקאמר בסמוך'. (ע"ע להלן). בגדרו של שטר התחייבות, שחידש רבנו תם, מצאנו שתי שיטות; יש שנקט שהוא כשטר קנין על החוב (אור שמח מכירה ו, יב), וי"א שגדרו כשאר שטרות-חוב שאינם אלא ראייה, וכדברי התוס', שכתבת השטר עצמה מהוה ראייה לגמירות דעתו (בית ישי נה, הערה ו. — הנידון שם לענין מחילת שטר כזה לאחר שמכרוהו, שלפי הגדרה זו האחרונה הרי זה כשאר מכירת שטר חוב שאם מחלו מחול, משא"כ לפי הטעם הראשון יש מקום לומר שאינו יכול למחול לפי שמכר את גוף החוב ומעתה נפקע החוב לגמרי מבעל השטר וניתן ללוקח). והתחייבות חדשה בעל-פה [באמירת 'אתם עדי'] ללא שהיה חוב קודם — לדעת הרמב"ן אין תוקף להתחייבות כזו ליצור חוב. ודוקא בשטר אפשר לעשות כן. ולדעת הר"ן (עפ"י דברי הרמב"ם ולשון הרי"ף) יש תוקף להתחייבות כזו, וכשאמרו בתחילה 'אי דאמר להו אתם עדי מאי טעמא דריש לקיש' — בבא להתחייב מדובר, ולא דוקא בהודאה על חוב קודם.

— הרמב"ם מפרש [דלא כרש"י ורבנו תם] שאמר לו על-פה בפני עדים 'חייב אני לך מנה בשטר', שהואיל ואמר 'בשטר' הרי זה כמו שאמר הו' עלי עדים וחייב לשלם לדברי רבי יוחנן.

דף קב

'לא בשטרי פסיקתא וכדרב גידל...' — העמידו בכתובה בשטר כדי לפרש מה ששינונו ניוזנית מנכסים משועבדים. וקמ"ל שאף על פי שאין כאן שטר גמור שמתחייב על ידי השטר, אלא שטר ראה שזכר בו שהיה פוסק כך וכך, ואעפ"כ מועיל מדרב גידל וגובה ממשועבדים. (עפ"י רעק"א)

'כתב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים — חייב ליתן לו חמש סלעים ובנו אינו פדוי' — מקשים, כיון שאין בנו פדוי מדוע חייב ליתן לו, והלא אין כוונתו להשתעבד אלא על סמך שיהא פדוי? יש מתרצים, כיון שמדין תורה הוא פדוי, כדברי עולא, הרי זכה הכהן בפדיון, בתורת מתנות כהונה. (עפ"י לבוש וט"ו יו"ד שה סק"ג). ואולם יש להקשות על כך, הלא מבואר בגמרא שגם מן התורה אינו פדוי אלא לכשיתן, ואם כן בשעת נתינת השטר לא זכה הכהן כלום (מנחת חינוך שצב; יד דוד). ויש מתרצים, כיון שמן התורה פדוי לכשיתן, ויש תוקף לשטר זה, הלכך חייבו חכמים ליתן לו אעפ"י שאמרו שלא יהא פדוי, מדין 'הפקר ב"ד הפקר' (עפ"י קהלת יעקב [הקדמון] דף צד:), או משום קנס, שלא יהיו רגילים בכך, כיון שמן התורה הוא פדוי. (עפ"י יד דוד — בכורות נא. וע"ע בהפלאה ובהדושי ר' עזריאל כאן).

'אי הכי אמאי כתב?' — משמע מכאן כדברי הגאונים, שאדם נאמן לומר 'פרעתי' על כתב ידו היוצא מידי חברו כנגדו, שאם לא כן מה מקשה למה כתב, הרי כתב כדי שלא יוכל לומר פרוע הוא. (עפ"י ריטב"א).

כן היא דעת הרמב"ם (מלוה יא, ג) והרי"ף (סוף ב"ב) והרמב"ן (במלחמות שם). וכ"ה בשלחן ערוך חו"מ (סט, ב). וכן נקט שם הש"ך (בסקי"ד) לעיקר. אבל התוס' והרשב"א והרא"ה (לעיל כא) והרמ"ה (מובא בטור וברמ"א שם) סוברים שאינו נאמן לומר פרעתי. וי"ל בדעתם שדחוק לומר שכותב לו כדי למנוע מעצמו אפשרות טענת פרוע).

(ע"ב) 'זהאלהים אמר רב אפילו בוגרת' — שמע מינה שיכול אדם לומר כן, אפילו על דבר שלא שמעו, כיון שיש לו הכרח שכך נאמר. (עפ"י ריטב"א)

'בההיא הנאה דקמיחתיני אהדדי גמרי ומקני להדדי' — בכמה מקומות מצינו כעין זה, שקבלת הנאה עושה גמירות דעת לקנין, וקנין דאורייתא הוא. ואולם אין לנו בזה אלא מה שאמרו בגמרא, שאין אנו בקיאים בהכרעת דברים אלו. (עפ"י חזון איש — ב"ק כא, ה). וע"ש בציוני שאר המקומות ובפוסקים, וכן מובא ברש"ש בכורות יח: כמה דוגמאות לכך. וע"ע: שו"ת מהרי"ק קפב; נוב"י חו"מ כת; שו"ת רעק"א לו; חזו"א ב"ב ד, י ובכורות יט, יג; אחיעזר ח"ד פב.

וזה לשון רבי שמריהו יוסף קרליץ (אביו של החזו"א, מובא בחזו"א חו"מ כב) 'כלל גדול יהיה לך בקנינים: דעיקר הקנין הוא שיגמור בלבדו להקנות הדבר לחבירו, וחבירו יסמוך דעתו עליו. ויש דברים שקיים להו לחז"ל שבדבור בעלמא גומר בלבדו להקנות לחבירו, ויש שאינו גומר בלבדו רק ע"י הקנינים המפורשים מן התורה או מחז"ל. ודוק היטב בזה, והפוך בה דכולה בה. דוק בש"ס ופוסקים ותמצא כן. וזכורני שכדברים האלה כתב הגאון ר' אלעזר משה מפינסק (שיחי') [ז"ל] בהסכמתו להשטי"ם דווילנה הנדפס במסכת ב"ב. ודוק בדבריו כי נכונים הם מאד'. וראה עוד בענין זה בקובץ שיעורים ובאילת השחר (כאן).